

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Bibliograficzna baza danych CYTBIN

Author: Barbara Stefaniak, Agnieszka Bajor, Jacek Tomaszczyk, Arkadiusz Pulikowski, Anna Augustyniak

Citation style: Stefaniak Barbara, Bajor Agnieszka, Tomaszczyk Jacek, Pulikowski Arkadiusz, Augustyniak Anna (2005). Bibliograficzna baza danych CYTBIN. „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” nr 4 (2005), s. 3-9

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

Barbara STEFANIAK, Agnieszka BAJOR, Jacek TOMASZCZYK,
Arkadiusz PULIKOWSKI, Anna AUGUSTYNIAK

Uniwersytet Śląski, KATOWICE

Bibliograficzna baza danych – CYTBIN

Referat omawia problematykę tworzenia i udostępniania baz danych w Internecie na podstawie doświadczeń zdobytych przez autorów w czasie prac nad bibliograficzną bazą danych CYTBIN. Baza ta została zaprojektowana i zaimplementowana z wykorzystaniem programu Microsoft Access. Wyjaśniono przyczyny wyboru tego narzędzia, uwzględniając zarówno jego zalety jak i wady. Wiele miejsca poświęcono opisowi złożonej struktury bazy CYTBIN, wynikającej z natury trudnych w implementacji relacji charakterystycznych dla baz cytowań. Wybór programu MS Access jako narzędzia do projektowania i tworzenia baz danych zdeteminował pośrednio zastosowanie metod publikacji online związanych z tym oprogramowaniem. Najlepszym rozwiązaniem okazała się technika Active Server Pages (ASP). Przedstawiono korzyści i ograniczenia płynące z tego wyboru. Szczegółowo scharakteryzowano bezpłatny serwis IASPHost, umożliwiający udostępnianie baz danych MS Access z wykorzystaniem ASP. Wiele wysiłku twórcy bazy CYTBIN włożyli w przygotowanie kwerend. Opisano problemy z ich tworzeniem zarówno dla wersji offline jak i online bazy.

CYTBIN – bibliographic database. *The paper deals with the issues of database creating and web publishing on the example of CYTBIN bibliographic database which was designed and implemented in Microsoft Access. The authors give an explanation for choosing that database management system and discuss the advantages and disadvantages of this solution. They thoroughly explain the complex structure of the database, SQL queries and the use of Active Server Pages for database web publishing. Additionally, free web hosting services were discussed on the example of IASPHost.*

Pomysł budowy indeksu cytowań na podstawie polskiego czasopiśmiennictwa z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (CYTBIN) zrodził się w Zakładzie Bibliografii i Informacji Naukowej w roku 2002. CYTBIN jest bazą zawierającą bieżącą bibliografię analityczną obejmującą artykuły z wybranych czasopism krajowych, w której opisy poszczególnych dokumentów uzupełniane są informacją o publikacjach cytowanych w bibliografiach załącznikowych i/lub w przypisach bibliograficznych.

Indeksy cytowań zbudowane są na koncepcji przepływu informacji między pracami cytowanymi i cytującą, a cytowania w piśmiennictwie naukowym odgrywają znaczącą rolę w procesie komunikacji naukowej. Dają bowiem nie tylko świadectwo przepływu informacji od twórców do odbiorców. Autorzy cytujący prace poprzedników są nadawcami komunikatów dwojakiego rodzaju – przekazują informacje zarówno o wynikach swoich prac, jak i o pracach poprzedników.

Najbardziej znane indeksy cytowań to Science Citation Index (SCI) dla nauk ścisłych i przyrodniczych – podstawowych i stosowanych, oraz – Social Sciences Citation Index (SSCI) dla nauk społecznych.

Badania polskiego udziału w indeksie cytowań dla nauk społecznych wykazały, że od roku 1985 na liście dokumentowanych w SSCI źródeł nie znajduje się ani jedno czasopismo polskie. Włączane do tej bazy publikacje autorów polskich to jedynie artykuły, które opublikowali w czasopismach zagranicznych objętych bazą SSCI [6].

Nieco więcej na temat polskiego czasopiśmiennictwa z tego zakresu znaleźć można w dziedzinowej bazie danych LISA (Library and Information Science Abstracts), w której indeksowane są wybrane artykuły z czterech czasopism polskich: „Bibliotekarza”, „Poradnika Bibliotekarza”, „Przeglądu Bibliotecznego” i „Zagadnień Informacji Naukowej”. Przeprowadzone ostatnio badania (luty 2005) na podstawie internetowej wersji bazy LISA udostępnianej w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego [12] wskazują jednak, że ich udział w bazie danych na przestrzeni lat 90. i następnych wahał się znacznie (od 14 rekordów – 0,20% w 1991 r. do 179 rekordów – 1,41% w 1997 r., a w latach ostatnich: 2001-2003 udział ten malał od 0,72% do 0,15%). Wynika to z faktu, że w różnych latach (1990-1993 oraz po roku 2000) nie indeksowano artykułów z niektórych wymienionych tytułów, a artykuły z 2004 r. nie pojawiły się w ogóle. Ogólnie – począwszy od 1990 r. do 21 lutego 2005 r. polskie czasopiśmiennictwo z zakresu bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa reprezentowane było w bazie LISA przez publikacje najczęściej pochodzące z „Bibliotekarza” (391) i „Poradnika Bibliotekarza” (343), w znacznie mniejszym stopniu z „Przeglądu Bibliotecznego” (189), a publikacje z zakresu informacji naukowej wybierano tylko z „Zagadnień Informacji Naukowej” (107 pozycji za lata 1990-2000, za dalsze lata brak danych). Tak więc polskie piśmiennictwo bibliologiczne, a tym bardziej to z zakresu informacji naukowej prezentowane jest na forum międzynarodowym w sposób dość przypadkowy (jak w bazie LISA), albo nie występuje (jak w bazie SSCI).

Jeśli chodzi o bieżące polskie piśmiennictwo z zakresu „szeroko pojętej nauki o książce”, to informacji na ten temat poszukiwać należy przede wszystkim w „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”, która od roku 1997 dostępna jest również w postaci bazy danych. Baza obejmuje książki, czasopisma, artykuły z czasopism i fragmenty piśmiennicze – rocznie powiększa się o ok. 3800 opisów [10]. Opisy poszczególnych dokumentów oprócz podstawowych informacji umożliwiających ich identyfikację zawierają tylko hasła przedmiotowe w języku polskim. W bazie zarejestrowanych jest w sumie ponad 1300 tytułów czasopism polskich (plus te zagraniczne, w których opublikowane artykuły związane są z Polską przez autora lub

tematycznie) – znaleźć je można w indeksie: „Wykaz czasopism”. Czasopisma z zakresu bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej stanowią wśród nich nieliczną grupę – EBIB na liście „Polskie Czasopisma Bibliotekarskie” wymienia 35 tytułów [11]. Spośród tych tytułów tylko dwa znalazły się na liście czasopism wyróżnionych przez KBN/MniI – punktowanych w ramach parametrycznej oceny jednostek i są to: „Roczniki Biblioteczne” i „Przegląd Biblioteczny” [13].

Obserwacje poczynione na podstawie zawartości zagranicznych baz danych, jak i fakt, że baza BN udostępniana jest tylko w języku polskim i oferuje dość ograniczone możliwości wyszukiwawcze, były bodźcem do podjęcia próby wyjścia z polskim czasopiśmiennictwem bibliotekoznawczym i informacyjnym na forum międzynarodowe. Od początku bowiem zamierzeniem twórców bazy CYTBIN było wprowadzenie zbioru do Internetu. W tym miejscu należy przyznać, że sam pomysł budowy krajowego indeksu cytowań nie był całkiem nowatorski. Wcześniej bowiem, jeszcze w latach 90. ubiegłego wieku, założono *Indeks Cytowań Socjologii Polskiej* (ICSP) w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu [9] oraz bazę *Polska literatura humanistyczna* (ARTON), która współtworzona z sześcioma innymi uniwersytetami jest koordynowana i administrowana przez Uniwersytet Śląski [8]. Bardziej aktualne dane nt. bazy ARTON oraz informacja o założeniu bazy CYTBIN były prezentowane podczas Piątej Ogólnokrajowej Rady Bibliografów w czerwcu 2003 r. [7]. Ostatnio znaleźć można również informację o budowie bazy cytowań bibliograficznych obejmującej publikacje pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, której zasięg chronologiczny będzie obejmował cały okres od powstania Instytutu (od roku 1974) oraz o istnieniu bazy bibliograficznej *Baza IBIN – cytowania*, stworzonej w programie CDS/ISIS i zawierającej 1379 opisów z lat 1974-2001 [1].

W odróżnieniu jednak od wymienionych baz danych, CYTBIN w założeniu i w praktyce zorientowany jest również na cele dydaktyczne, którymi są zapoznanie studentów z bieżącą literaturą oraz z metodami kontroli prawidłowości opisu bibliograficznego. Baza danych tworzona jest bowiem wspólnym wysiłkiem studentów, pracowników Zakładu i doktorantów. Praca nad budową bazy zorganizowana jest w ten sposób, że studenci opracowują przydzielane im artykuły z bieżących czasopism, omawiają w czasie ćwiczeń treści zadanych tekstów oraz sporządzają (według ujednoczonego schematu) opis bibliograficzny dokumentów cytujących i dokumentów cytowanych w bibliografii załącznikowej i/lub w przypisach. W czasie ćwiczeń wyjaśniane są również różnego rodzaju wątpliwości i wprowadzane stosowne uzupełnienia opisu dokumentów cytowanych. Tak przygoto-

wane opisy są podstawą zaliczenia ćwiczeń, po sprawdzeniu prawidłowości wypełnienia wszystkich pól przez osobę prowadzącą ćwiczenia. W pierwszych dwu latach nad poprawnością opisów sporządzanych przez studentów czuwała doktorantka – mgr Izabela Swoboda, następnie pieczę nad całością opracowania objęła dr Agnieszka Bajor, którą wspomaga prowadząca ćwiczenia doktorantka – mgr Anna Augustyniak.

Czasopisma, z których artykuły były indeksowane w początkowym okresie kompletowania bazy to: „Przegląd Biblioteczny”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” i „Bibliotekarz”. Rok początkowy bazy danych – 2000.

Przyjęto, że do bazy wprowadzany jest pełny opis bibliograficzny wszystkich dokumentów cytujących, uzupełniony tytułem w języku angielskim, abstraktami w języku polskim i angielskim, słowami kluczowymi (polskie i angielskie) i symbolem klasyfikacji tematycznej (klasyfikacja przejęta z bazy LISA z myślą o możliwości przyszłej współpracy) oraz opisem publikacji cytowanych. Pieczę nad anglojęzyczną wersją bazy sprawuje dr Jacek Tomaszczyk. Dzięki angielskim tytułom, streszczeniom i słowom kluczowym informacja o tym co dzieje się w polskim bibliotekoznawstwie i informacji naukowej będzie mogła trafić na szersze forum niż obecnie. Tak zaprojektowany zestaw elementów opisu publikowanych prac stwarza w porównaniu z klasycznymi bazami bibliograficznymi dodatkowe możliwości wyszukiwania zgodnych z potrzebami użytkowników informacji. Pozwoli bowiem nie tylko na sprawne przeszukiwania retrospektywne, obejmujące dokumenty cytujące i cytowane, ale z czasem, w miarę napełniania się bazy danych, również wyszukiwania prospektywne. Oznacza to, że znając interesującą publikację sprzed kilku lat użytkownik może odszukać te prace, w których była potem cytowana – a więc późniejsze prace powiązane ze znaną publikacją np. poprzez tematykę, zastosowaną metodę, czy wyniki badań.

Obecnie trwają przygotowania do aktualizacji bazy danych przez wprowadzanie opisów artykułów z „Roczników Bibliotecznych” (weryfikacja opracowanych już danych) oraz z „Biblioteki”, „Rocznika Biblioteki Narodowej” i „EBIB-u”.

Dane bibliograficzne dokumentów (zarówno opis formalny, jak i charakterystyka rzeczowa) są przygotowywane na tzw. formularzach przedmaszynowych. Formularz zbudowany jest z dwóch części. Pierwsza z nich obejmuje 17 pól i 3 podpola i jest przeznaczona na opis dokumentu cytującego, pochodzącego z jednego z wymienionych tytułów czasopism. Formularz źródła cytowanego składa się z pól o numerach od 18 do 30 (oraz 5 podpól).

Wypełnianie kolejnych pól formularza źródła cytującego jest stosunkowo proste. Jedynie odnotowanie

afiliacji autora/autorów artykułu może powodować problemy. Dzieje się to jednak w nielicznych przypadkach, gdy redakcje czasopism nie zamieszczają informacji o miejscu zatrudnienia autorów publikujących na ich łamach. W takich sytuacjach miejsce pracy ustala się na podstawie baz danych, np. *Ludzie Nauki* (<http://www.opi.org.pl>). Trudności pojawiają się, gdy autorami są osoby, które nie prowadzą działalności naukowej, a ponadto pracują w instytucjach nie posiadających, co mimo dość powszechnej informatyzacji nadal się zdarza, własnych stron domowych, umożliwiających identyfikację pracowników. Trzeba przyznać, że tak znamienite instytucje jak Biblioteka Narodowa i Biblioteka Śląska, również nie posiadają kompletnych wykazów osób pracujących w tych placówkach.

Dużo więcej problemów sprawia opracowanie przedmaszynowych formularzy źródeł cytowanych. Redakcje czasopism niestety tolerują błędne i niekompletne opisy bibliograficzne.

Przed przystąpieniem do ich wypełniania należy określić typ opisywanego dokumentu. Na potrzeby bazy CYTBIN przyjęto następujący podział źródeł informacyjnych: wydawnictwa zwarte (jedno- i wielotomowe książki, broszury), wydawnictwa ciągłe (całe zeszyty czasopism i gazet oraz artykuły czasopiśmiennicze), rozdziały w książkach (czyli dokumenty niesamoistne wydawniczo, ale samoistne piśmienniczo, opublikowane w wydawnictwach zbiorowych), materiały konferencyjne (zarówno pełne zbiory referatów, jak i pojedyncze teksty), szara literatura oraz dokumenty inne (tu zaliczono: normy, patenty, dokumenty legislacyjne, archiwalne, kartograficzne oraz pozostałe typy publikacji, których nie udało się przydzielić do innej grupy dokumentów – są to najczęściej strony www instytucji, organizacji itp.).

Problemy indeksujących źródła cytowane, wynikają najczęściej z niekompletnych opisów bibliograficznych w przypisach, a rzadziej w bibliografiach łącznikowych [7]. Dotyczy to przede wszystkim lokalizacji dokumentów, a więc numerów stron, na których znajduje się tekst (artykuł czasopiśmienniczy, rozdział książki, referat z materiałów konferencyjnych¹). Autorzy przypisu powołują się jedynie na numer strony, czasem kilku stron, z których zaczerpnęli cytaty lub myśli. Nie podają natomiast pełnej informacji o lokalizacji dokumentu. Zadaniem opracowujących dane do bazy CYTBIN jest więc ustalenie dokładnej lokalizacji (strony od-do) na podstawie bibliograficznych baz danych, a zdarza się, że i z autopsji. Bardziej racjonalnym sposobem podawania informacji bibliograficznych, często umieszczanych wraz

¹ Przy niewielkich nakładach materiałów konferencyjnych i braku ich opisu w bibliograficznych bazach danych, stworzenie pełnego opisu jest często niemożliwe.

z mnóstwem przypisów rzeczowych, byłoby zastosowanie bibliografii załącznikowej w formie przypisów², co czyni już kilka redakcji czasopism. Uzasadnione jest również systematyczne zamieszczanie w opisach wydawnictw ciągłych lub ich części numeru ISSN, który pozwala na jednoznaczną identyfikację publikacji. Zdarza się, że w bazie ISSN pod tym samym tytułem właściwym znajduje się opis kilku wydawnictw ciągłych. Stąd też wynika trudność w określeniu źródła, z którego autor korzystał. Obowiązkowe, a nie jak dotąd fakultatywne, włączanie tego numeru do opisu bibliograficznego, uchroniłoby sporządzających bazę od żmudnych nieraz ustaleń.

Najwięcej problemów sporządzającym formularze do bazy CYTBIN sprawiają opisy dokumentów elektronicznych, szarej literatury, archiwaliów i rękopisów bibliotecznych oraz materiałów konferencyjnych. Za niewystarczający należy uznać opis dokumentu online, który składa się jedynie z adresu dostępu. Przy zmianie lokalizacji odnalezienie dokumentu jest po prostu niemożliwe. Dlatego niezmiernie istotnym elementem opisu tego typu tekstów, który pozwala na próbę ich odnalezienia w sieci, jest pełny tytuł. Ważnym elementem opisu jest także data powstania lub aktualizacji dokumentu. Treść strony www może bowiem zostać zmieniona i zawierać inne informacje, niż te, z których korzystał autor artykułu.

Wiele problemów powoduje także niekompletny opis dokumentów niepublikowanych, a zwłaszcza różnego rodzaju sprawozdań i protokołów. Ich opis jest niezwykle ubogi, a tym samym nie pozwala na dokładną charakterystykę formalną dokumentu. Najczęściej autorzy cytowań nie podają daty opracowania (niekiedy można ją znaleźć w tytule opisywanego dokumentu lub w samym tekście artykułu) oraz nazwy instytucji, w której dokument powstał. W przypisach i bibliografiach załącznikowych pojawiają się też nowe typy dokumentów, jak np. e-maile, dzięki którym autorzy artykułów gromadzą cenne informacje. Opis tego rodzaju źródeł informacji zazwyczaj składa się z krótkiej notki, wyjaśniającej do kogo został skierowany elektroniczny list lub od kogo otrzymany. Rzadziej w opisie podaje się dane o dacie lub miejscu powstania tego dokumentu. Nie mniej problemów sprawiają również powołania się w przypisach na prywatne notatki z sympozjów lub wykładów. Ponieważ celem bazy jest pomoc w identyfikowaniu dokumentów, z których będzie można sporządzić np. bibliografię tematu, zbadać przepływ informacji itp., to tego rodzaju cytowań nie uwzględnia się w niej.

² Od lipca 2002 r. obowiązuje norma PN-ISO 690 *Dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Zawartość, forma i struktura*, która jest przeznaczona do stosowania „przez autorów i redaktorów przy sporządzaniu przypisów w celu włączenia ich do bibliografii i przy formułowaniu powołań w tekście odpowiadających pozycjom w tej bibliografii” [3, s. 5].

Autorzy, zwłaszcza prac o charakterze historycznym, często przytaczają także materiały archiwalne. Ich opis budzi jednak sporo zastrzeżeń. Często składa się on jedynie z informacji o miejscu przechowywania rękopisu (dobrze jeśli jest to pełna nazwa archiwum lub biblioteki, a nie ich akronim, nie zawsze zresztą rozwiązany) oraz sygnatury. W opisach brakuje najczęściej tytułu dokumentu, który byłby niezwykle przydatny w późniejszych przeszukiwaniach bazy.

Równie problematyczne jest pomijanie przez autorów cytowań dodatków do tytułów wydawnictw zwartych, w których znajdują się informacje o tym, że opisywany przez nas dokument jest materiałem z konferencji (nazwa konferencji, miejsce i rok jej odbycia). Brak tych danych może spowodować, że tego rodzaju publikacje zostaną opisane w formularzu przeznaczonym dla wydawnictw zwartych. Dlatego też opracowujący bazę muszą każdorazowo sprawdzać opis wydawnictw zwartych w bibliograficznych bazach danych, by nie popełniać błędów.

Do stworzenia bazy CYTBIN został wybrany program Microsoft Access, narzędzie czwartej generacji, będący jednym z najpopularniejszych systemów zarządzania relacyjnymi bazami danych. Udostępnia on wszystkie niezbędne narzędzia do definiowania danych, zarządzania nimi, wyszukiwania, filtrowania, podsumowania oraz kontroli ich poprawności. Pozwala definiować wiele typów danych (np. tekst, liczba, data, rysunek, dźwięk) i wyświetlać je na różne sposoby. Dzięki regułom poprawności, maskom wprowadzania i własnościom relacji można dodatkowo zabezpieczyć tworzony system przed błędnie wprowadzonymi danymi. MS Access nie tylko umożliwia definiowanie danych, sposób ich przechowywania i dostępu do nich, ale także pozwala na implementowanie metod umożliwiających automatyzację najczęściej wykonywanych zadań. Formularze i raporty pozwalają określać sposób prezentacji informacji (w tym również w postaci różnego typu wykresów) oraz wykonywać obliczenia, których wyniki stanowią podstawę statystyk i zestawień. Możliwość korzystania z makroinstrukcji, języka programowania Visual Basic oraz języka SQL czyni ten program bardzo elastycznym narzędziem do tworzenia nawet skomplikowanych systemów bazodanowych. Dane zgromadzone w Accessie mogą być bez problemów przeniesione do większych i bardziej wydajnych systemów zarządzania bazami danych takich, jak np. MS SQL czy MySQL, więc gdyby możliwości Accessa okazały się niewystarczające przy dużej liczbie rekordów w bazie, indeks cytowań zostanie przeniesiony do jednego ze wspomnianych systemów.

CYTBIN został zaprojektowany w oparciu o relacyjny model danych. Oznacza to, że wszystkie informacje są przechowywane w bazie w postaci powiązanych ze sobą tabel zwanych relacjami. Model relacyjny definiuje strukturę danych, metodę ich zabezpie-

czania oraz operacje, które mogą być na nich wykonywane. Aby był on poprawny, musi spełniać szereg wymogów. Przede wszystkim struktura bazy musi być zgodna z tzw. postaciami normalnymi – warunkami, jakie powinny spełniać tabele, aby możliwy był dostęp do wszystkich danych w niej zgromadzonych. Poprawnie zaprojektowana struktura minimalizuje redundancję i związane z nią problemy (tzw. anomalie) oraz zapewnia efektywne i wydajne działanie systemu.

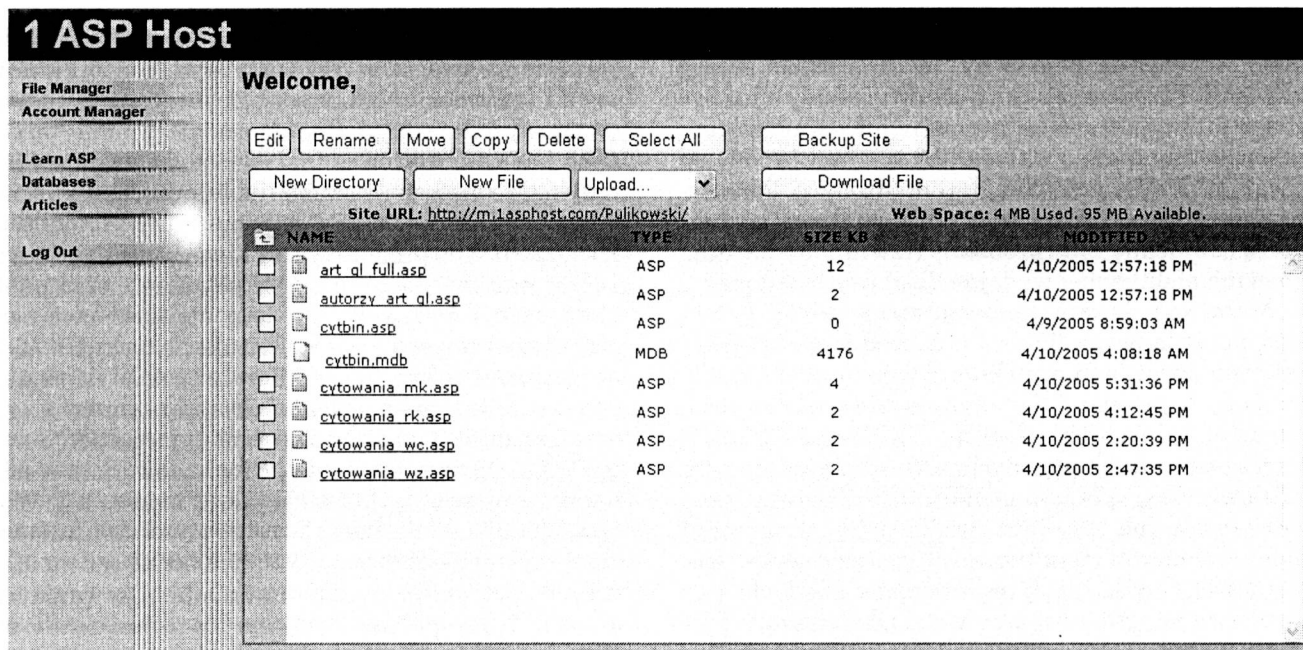
Niełatwo było zaprojektować strukturę bazy, która gromadziłaby tak liczne i różnorodne dane bibliograficzne. Praca nad projektem i jego implementacją trwała wiele miesięcy. Stosując się do zasad projektowania relacyjnych baz danych w systemie CYTBIN utworzono 18 tabel głównych, aby odpowiednio ująć w nich wszystkie potrzebne informacje. Dane zebrano w następujących tabelach: źródła cytujące, autorzy źródeł cytujących, tytuły czasopism cytujących, wydawnictwa ciągłe, tytuły wydawnictw ciągłych, wydawnictwa zwarte, rozdziały w książkach, szara literatura, materiały konferencyjne, inne dokumenty, typy instytucji, jednostki nadrzędne, jednostki podrzędne, kraje, miasta, języki, słowa kluczowe, abstrakty. Oprócz tabel głównych baza zawiera tabele łączące oraz tabele pomocnicze. Taka dekompozycja obszaru analizy pozwala na efektywne wyszukiwanie informacji ze wszystkich pól w połączonych tabelach, umożliwia tworzenie różnych indeksów, ułatwia wprowadzanie danych i ogranicza możliwości popełniania błędów, zapewniając w ten sposób spójność bazy. W bazie CYTBIN można tworzyć kwerendy, które odpowiadzą niemal na każde pytanie użytkownika, pod warunkiem oczywiście, że potrzebne dane zostały wprowadzone do systemu. Baza zawiera wszystkie niezbędne informacje umożliwiające wieloaspektowe wyszukiwanie bibliograficzne (w tym wyszukiwanie w abstraktach), analizy bibliometryczne oraz wyszukiwanie cytowań.

Indeks cytowań CYTBIN jest udostępniony w Internecie na stronie WWW Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego – <http://ibin.us.edu.pl>. Planując udostępnienie tej i innych baz tworzonych w Instytucie³, należało znaleźć optymalne metody implementacji i udostępniania baz danych w Internecie. Wybór programu MS Access jako narzędzia do projektowania i tworzenia baz danych zdeterminował pośrednio zastosowanie metod publikacji online związanych z tym oprogramowaniem. Najlepszym rozwiązaniem okazała się technika ASP⁴ opracowana przez firmę Microsoft. Aby skorzystać z tej techniki trzeba posiadać dostęp do serwera z zainstalowanym pakietem Internet Information Services (IIS). Oprogramowanie jest wbudowane w sieciowe systemy operacyjne takie jak: Windows NT, Windows 2000/2003 Server. Można również doinstalować IIS do systemów Windows 95/98/2000/XP w celu ułatwienia i przyspieszenia testowania publikowania baz danych. IIS to pakiet, który oprócz techniki ASP obsługuje również inne, współpracujące z nią i zarazem niezbędne do udostępniania baz danych techniki, ta-

Wyszukiwanie w bazie CYTBIN

³ Oprócz bazy CYTBIN na stronie Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ są również dostępne dwie inne bazy: *Publikacje pracowników IBIN* oraz *Naukowe i fachowe czasopisma elektroniczne*. Ostatnia z wymienionych baz powstaje we współpracy z Oddziałem Informacji Naukowej Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego.

⁴ ASP – ang. Active Server Pages

Interfejs obsługi konta na serwerze 1ASPHost

kie jak: HTML, VBScript, Microsoft Data Access Components, SQL.

W przeciwieństwie do innych sposobów dostępu do baz danych online (CGI, PHP), rozwiązanie firmy Microsoft jest w pełni komercyjne, a przez to drogie. Wykupienie konta na serwerze obsługiwanym przez Windows 2000/2003 Server z możliwością dostępu do baz danych MS Access jest dużo droższe od alternatywnych rozwiązań. W polskim Internecie nie istnieją żadne bezpłatne formy dostępu do takich serwerów. Jednakże można znaleźć konta nie wymagające opłat na serwerach zagranicznych. Jednym z nich jest 1ASPHost (<http://www.1asphost.com>). Trudno wprost uwierzyć, że wszystko to, co oferuje ten serwer nie wymaga żadnych opłat. Do dyspozycji użytkownika oddano 100 MB przestrzeni dyskowej współdzielonej przez pliki ASP, HTML i bazy danych MS Access. Server działa bardzo szybko. Nawet bardzo skomplikowane kwerendy wykonuje błyskawicznie. Jedyną ceną, jaką faktycznie ponosi się za korzystanie z 1ASPHost jest jednorazowe pojawienie się okna z reklamą przy pierwszym połączeniu ze stroną bazy. To niewiele w porównaniu z korzyściami.

Użytkownicy 1ASPHost po zarejestrowaniu otrzymują identyfikator i hasło pozwalające na zalogowanie do systemu. Obsługa konta odbywa się za pomocą wygodnego w użyciu interfejsu dostępnego z poziomu przeglądarki internetowej. Korzystając z przycisków nawigacyjnych można łatwo przesyłać pliki na serwer, modyfikować je, kasować, a także zapisywać na lokalny komputer.

Pliki ASP (o rozszerzeniu.asp) zawierają w swojej treści oprócz znaczników języka HTML specjalnie wy-

dzielone fragmenty zawierające programy napisane w języku Visual Basic Script. Dzięki nim można uzyskać dostęp do rekordów baz danych. Przeglądarka internetowa wyświetla pliki ASP tak jak zwyczajne strony napisane w języku HTML, przy czym kodu programów nie można podejrzeć, gdyż nie jest on przesyłany do użytkownika. Tworzenie plików ASP wymaga znajomości Visual Basic Script – odmiany obiektowego języka programowania Visual Basic oraz umiejętności tworzenia kwerend w strukturalnym języku zapytań SQL⁵.

Formularz dostępny na stronie WWW IBIN US składa się z trzech części. Pierwsza pozwala na prowadzenie wyszukiwań w źródłach cytujących, czyli artykułach pochodzących z jednego z 4 aktualnie indeksowanych czasopism (Bibliotekarz, Przegląd Biblioteczny, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej) i Technicznej oraz Zagadnienia Informacji Naukowej). Kryteria wyszukiwawcze obejmują: autora artykułu, fragment tytułu, czasopismo (jedno z 4 wymienionych) oraz rok publikacji (2000–2003). Można zawęzić kwerendę wypełniając kilka pól formularza jednocześnie. Jako wynik wyszukiwania uzyskujemy listę relewantnych opisów artykułów w postaci skróconej. Każda pozycja listy jest odnośnikiem do wersji pełnej, zawierającej oprócz wyczerpujących informacji na temat samego artykułu, cytowania jakie w nim wystąpiły, z podziałem na kategorie stosowane w bazie (artykuły z czasopism, wydawnictwa zwarte, rozdziały z książki, materiały konferencyjne, szara lite-

⁵ SQL – ang. Structured Query Language

C Y T B I N

ŹRÓDŁA CYTUJĄCE

Fragment nazwiska: Fragment tytułu: Czasopismo: Rok publikacji:

Szukaj

CYTOWANIA

Fragment nazwiska: Fragment tytułu: Rok publikacji: Typ publikacji:

Szukaj

KTO CYTUJE AUTORA?

Nazwisko:

Szukaj

Formularz dostępny na stronie WWW IBIN UŚ

ratura i inne). Cytowania te są przedmiotem wyszukiwań w drugiej części formularza. Oprócz możliwości wyboru typu publikacji można tu prowadzić wyszukiwania wg nazwiska, fragmentu tytułu i roku publikacji. Ostatnią część formularza stanowi tylko jedno pole pozwalające na sprawdzenie, w jakich artykułach był cytowany wybrany autor. Jako odpowiedź generowana jest lista skróconych opisów dokumentów z zaznaczeniem liczby cytowań dla każdego z nich. Elementy są jednocześnie odsyłaczami do pełnej informacji o artykule, podobnie jak to ma miejsce przy wyszukiwaniach w obrębie źródeł cytujących.

CYTBIN może też z czasem służyć jako materiał badawczy do charakterystyki polskiego czasopiśmiennictwa z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, również w kategoriach ilościowych. Elementy opisu dokumentów takie jak nazwiska i afiliacja autorów, autorzy cytowani, klasyfikacja tematyczna, typ publikacji, tytuły czasopism cytujących i cytowanych, krajowych i zagranicznych, miejsce wydania i rok publikacji wydawnictw zwartych mogą służyć do prowadzenia wieloaspektowych analiz piśmiennic-

twa naukowego na różnych poziomach szczegółowości, m.in. do badania struktury tego piśmiennictwa i zmian następujących w czasie. Dotyczy to również możliwości badania przepływu informacji między badanymi źródłami cytującymi oraz obserwacji dopływu informacji pochodzących ze źródeł zewnętrznych zagranicznych i krajowych. Rejestracja tych ostatnich może posłużyć do poszerzania, w miarę możliwości zestawu analizowanych czasopism.

Przykłady badań prowadzonych na podstawie analizy cytowań znaleźć już można nie tylko za granicą, ale również w Polsce. Danuta Konieczna [2] analizowała cytowania literatury krajowej i zagranicznej przez autorów publikujących w czasopiśmie „Litteraria” z zakresu literaturoznawstwa i innych dyscyplin humanistycznych w latach 1969-1999. Jolanta Sobielga [4] badała dynamikę systemu przekazywania informacji na podstawie cytowań w pięciu czasopismach z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w latach 1990-1999 oraz ze współautorką – Danutą Kapinos na podstawie tego materiału badawczego – proces starzenia się informacji [5]. Wyniki przyszłych badań prowadzone na podstawie bazy CYTBIN, będą miały interesujące odniesienia do uzyskanych przez Autorki za lata 90.

Bibliografia załącznikowa

1. Janiak M.: *Baza cytowań bibliograficznych Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. W: *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Kraków 2004 s.46-49.
2. Konieczna D.: *Bibliometryczna analiza publikacji cytowanych w czasopiśmie „Litteraria” w latach 1969-1999*. „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2002 z.1-2 s.137-145.
3. PN-ISO 690 *Dokumentacja. Przepisy bibliograficzne. Zawartość, forma i struktura*.
4. Sobielga J.: *Dynamika przekazywania informacji w bibliotekoznawstwie oraz informacji naukowej*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2002 nr 2 s.60-67.
5. Sobielga J., Kapinos D.: *Proces starzenia się informacji wykorzystywanej w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej*. „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej” 2003 nr 1 s.32-34.
6. Stefaniak B.: *Rozmieszczenie publikacji autorów polskich w czasopiśmie indeksowanych w Social Sciences Citation Index w latach 1981-2000*. „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2002 z.1-2 s.91-102.
7. Stefaniak B., Swoboda I.: *Polskie indeksy cytowań – potrzeba tworzenia, dotychczasowe doświadczenia*. W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów*. Warszawa 2004 s. 244-254.
8. Waga M., Drabek A.: „Arton” – baza cytowań polskiej literatury humanistycznej (stan prac nad bazą). „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2002 z.1-2 s. 147-151.
9. Webster B. M.: *Socjologia polska w świetle Social Sciences Citation Index i Indeksu Cytowań Socjologii Polskiej: analiza porównawcza za lata 1981-1995*. „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2000 z.2-3 s. 391-417.

10. *Polska Bibliografia Bibliologiczna (1997-)*. [dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://mak.bn.org.pl> (dd. 07.02.2005).
11. *Czasopisma: Polskie Czasopisma Bibliotekarskie* [dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/czasopisma/czasopismo.php> (dd. 04.02.2005).
12. *Library and Information Science Abstracts* [dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.bg.us.edu.pl/bazy> (dd. 21.02.2005).
13. *Lista czasopism punktowanych w ramach oceny parametrycznej jednostek. Zespół Nauk Humanistycznych (H-01)*. [dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.mnii.gov.pl> (dd. 07.02.2005).

Prof. dr hab. inż. Barbara STEFANIAK – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Uniwersytet

Śląski. Adres: 40-032 Katowice, pl. Sejmu Śląskiego 1; tel. (032) 2009-312;

Dr Agnieszka BAJOR – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Uniwersytet Śląski. Adres: 40-032 Katowice, pl. Sejmu Śląskiego 1; tel. (032) 2009-311

Dr Jacek TOMASZCZYK – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Uniwersytet Śląski. Adres: 40-032 Katowice, pl. Sejmu Śląskiego 1; tel. (032) 2009-311;

e-mail: tomaszcz@us.edu.pl

Dr Arkadiusz PULIKOWSKI – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Uniwersytet Śląski. Adres: 40-032 Katowice, pl. Sejmu Śląskiego 1; tel. (032) 2009-311;

e-mail: pulikows@us.edu.pl

Mgr Anna AUGUSTYNIAK – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Uniwersytet Śląski. Adres: 40-032 Katowice, pl. Sejmu Śląskiego 1; tel. (032) 2009-311

Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej - Microsoft Internet Explorer

Adres <http://www.ptin.org.pl/>

POLSKIE TOWARZYSTWO INFORMACJI NAUKOWEJ

Adres do korespondencji:
POLSKIE TOWARZYSTWO INFORMACJI NAUKOWEJ
 Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
 Plac Sejmu Śląskiego 1, pokój 311
 40-032 KATOWICE

Adres e-mail:
ptin@ptin.org.pl

Nr konta:
 72 1020 2313 0000 3502 0145 1798

Opracowanie przedmiotowe dokumentów
 z zakresu nauk ścisłych: matematyczno-przyrodniczych i technicznych
 Język haseł przedmiotowych KABA: teoria, praktyka, przyszłość
 Kazimierz Dolny 20-22 września 2006

! Nowe warunki prenumeraty na rok 2006!

Webmaster:
 Arkadiusz Pulikowski
pulikows@us.edu.pl
 Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
 Uniwersytet Śląski

Zawartość merytoryczna:
 Sabina Cisek
sabina.cisek@gmail.com
 Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
 Uniwersytet Jagielloński